

...történelmi tettekről

Óvatosan kell bánni a bombasztikus kijelentésekkel, de annak, aki a történelmet bírja, néha vállalnia kell egykötő módon nem bizonyítható feltételezéseket is. És persze a tevékeny következtetést.

Mélyen elgondolkodtatott a Port Huron-i kiáltványról küldött írásunk (17. oldal). A dokumentumot nevesítő diákvezetővel lelke, a szöveg inspirálója és jara részben a megfogalmazója is az akkor a 23. évében járó Tom Hayden volt. Ma a 73. évét tapossa. Barátom is fél évszázad van mögötte, s

– minthogy Amerikában az öregedés algoritmusai is eltér a miunktól – ő sem tudja, mi van még előtte. Írások sokaságát jelentette meg, világéletében *humanista* volt és maradt. Amíg és amikor a civil mozgalmak kintak, illetve kintak a tereit, akkor aktivistaként, máskor közszolgaként és hívatásos pártmunkásként – tagja volt egyebek között Kalifornia szenátusának, s a demokraták részéről ismét ismét számos választotti tisztviselt. Magánéletbe sem hétköznapi majd' két évtizedig élt Jane Fonda-val házasságban és voltak együtt közéleti harcokat, majd egy másik színésznővel, Barbara Williams-sal kezdett új életet – amikor második gyermeke megszületett, már túl volt a hatvanon.

Barátom is öven év. Am – és itt térnek vissza jegyzetem nyitó mondatára – ebből jó negyven már inkább a magánélet szférájához tartozik. Úgy gondolom, hogy annak idején az a 23 éves lelkemre hajta diák hozzáférkötött a világtörténelmi korszakokhoz, és ott valamelyikkel úgy macinált, hogy az a gépezet egészének működésében valóban változást idézett elő. Hogy mekkorát? Akkorait, amennyirel éverte a Föld átlagos hőmérséklete vagy a tenger mintje emelkedik? Vagy akkorait – a természeti jelenségek analogizálásánál maradván –, mint amikor egy Atlantiszról levált fél országnyi jégmező a Google Földön-ön önként megváltoztatja a kontinens képét?

1968 fölöttében Hayden nélkül is *erős emberiség*, a második világháború után kor legnagyobb hatását elérte, de azt gyanítom, hogy nélküle és diáktársai nélkül másképpen, eltérő nyomvonalon és talán lényegesen erővel éreztették, majd robbanni volna ki nemzedékének az a kulturális forradalma, amely megszervezte az értelmiség jelenléte egy részének támogatását alaposan átforgatta közvetlenül Amerika és Nyugat-Európa, majd közvetve a világ szinte egészének társadalmi-politikai viszonyait. Meri annak az újjáéledésnek, amely a mozgás fő erejét adta, a programadója Hayden volt. A Port Huron-i definíciók és ok-okozati elemzések forrásmegjelöléssel jelentek meg Berkeley és több más amerikai egyetem campusán, a nyugati-berlini és párizsi előadóktermekben – a szellemi élet nagy öregjei Marcuse-tól Adornóig és Sartre-ig a kiáltványra hívtak. Azaz Tom Haydeare.

Arra a mosolygós betűre, aki véleménycikkeket is az új média egyik legbefolyásosabb weblapjára, a *Huffington Post*ra és civil karáizsára éppen az államok jogaitól folytatott mozgalmában mutatja meg.

Egy ember életútja? Az is, de számomra jóval több. Az ember és a történelem viszonya. Vajon hány alig ismert Tom Hayden élt és él közöttünk, aki képes volt közvetlenül és nyilvánvalóan is változtatni a történelem menetén?

Papp Oskár